



## ผลกระทบจากการขุดลอกคลองและการสร้างฝาย

ในพื้นที่จังหวัดระนองและพังงา จะมีแนวสันเขาสูงขนานกับแนวชายฝั่งอันดามัน และแม่น้ำลำคลองจะเป็นตัวเชื่อมโยงระบบนิเวศจากภูเขาสูงลงสู่ทะเล บนเขาสูงสลับซับซ้อนเป็นป่าดิบชื้นเขียวชะอุ่มตลอดทั้งปี เนื่องจากเป็นป่าที่ตั้งอยู่ในเขตฝนตกชุก และป่าเหล่านี้กลายเป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธาร มีคลองและแม่น้ำที่สำคัญ เช่น คลองกะเปอร์ คลองบางหิน คลองนาคา ที่อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดระนอง และคลองปากเตรียม คลองนางย่อน คลองบางปง คลองคำหานัง และคลองบางใหญ่ ที่อยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดพังงา เป็นต้น

โดยสภาพภูมิประเทศทั่วไป พื้นที่แห่งนี้จะเป็นพื้นที่ลาดชัน เป็นส่วนมากและมีที่ราบบางเล็กน้อย ดังนั้นการไหลของน้ำในแม่น้ำลำคลองสายต่างๆ จากเขาสูงสู่ทะเลจึงเป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้พื้นที่แห่งนี้ไม่ค่อยมีปัญหาหน้าท่วมเหมือนกับที่อื่นๆ หรือถ้าท่วมก็จะเกิดขึ้นเมื่อมีฝนตกอย่างหนักและตกติดต่อกันหลายๆ วัน จึงทำให้คลองต่างๆ ระบายน้ำได้ไม่ทัน แต่การท่วมส่วนมากจะเป็นแบบชั่วคราวครั้งชั่วคราวและจะท่วมไม่นาน



### ระบบนิเวศของแม่น้ำลำคลอง

ในพื้นที่แม่น้ำลำคลองโดยธรรมชาติจะเป็นระบบนิเวศแม่น้ำลำธารซึ่งเป็นอีกระบบนิเวศหนึ่ง ที่มีส่วนประกอบต่างๆ มากมาย และทำหน้าที่ในคลองที่แตกต่างกัน อาทิ ต้นไม้หลากหลายชนิดตามริมตลิ่ง เช่น หนุ่ย อ้อ แคม ไม้ไผ่ ไม้ล้มลุก ไม้พุ่มชนิดต่างๆ และไม้ยืนต้น รวมทั้งหิน และรากไม้ จะทำหน้าที่ในการป้องกันการชะล้างพังทลายของตลิ่งคลอง ส่วนโขดหินหินตามพื้นคลอง ต้นไม้ชนิดต่างๆ เช่น ต้นไคร้ จะถูกจัดเรียงโดยธรรมชาติ ทำหน้าที่เพื่อการลดความเร็วของกระแสน้ำให้ช้าลง และการไหลช้าลงของน้ำในหน้าแล้งจะทำให้ลำคลองมีความชุ่มชื้นและมีน้ำตลอดทั้งปี ไม่เกิดปัญหาน้ำท่วมในหน้าฝน และไม่ขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง

นอกจากนี้ระบบนิเวศแม่น้ำลำคลองยังเป็นแหล่งอาศัยของพืชน้ำจืดน้ำจืดหลากหลายชนิด รวมทั้ง “พืชรากน้ำ” ซึ่งเป็นพืชหายากและพบเฉพาะที่นี้เท่านั้นด้วย

### ทำไมน้ำท่วมในหน้าฝนและน้ำแห้งในหน้าแล้ง ?

การที่คลองระบายน้ำได้ไม่ทันนั้นมีปัจจัยมาเกี่ยวข้องหลายอย่าง แต่สาเหตุหลักๆ มาจากการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินในพื้นที่ต้นน้ำและพื้นที่รับน้ำ โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าไม้ดั้งเดิมและพื้นที่เกษตรกรรมแบบดั้งเดิมมาเป็นการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยว เช่น ยางพาราและปาล์มน้ำมัน ระบบการปลูกพืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวนี้จะทำให้ประสิทธิภาพการซึมซับน้ำลดลง การไหลบ่าของน้ำจึงมีสูง ดังนั้นเมื่อฝนตกจึงมีปริมาณน้ำไหลลงสู่คลองเร็วและมีปริมาณมากขึ้น ทำให้เกิดน้ำท่วมฉับพลัน ผิดกับพื้นที่ป่าไม้จะมีต้นไม้หลากหลายชนิดคอยลดความแรงของน้ำ และมีระบบรากของต้นไม้ที่ช่วยในการซึมซับน้ำได้มากกว่า และจะค่อยๆ ปลดปล่อยให้น้ำไหลลงสู่ที่ต่ำและลำคลองช้าๆ ทำให้ลดปัญหาน้ำท่วมได้ และน้ำที่ค่อยๆ ไหลนี้จะเป็นน้ำที่มีคุณภาพดีและใสสะอาดมากกว่า นอกจากนี้ผลของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ป่าเป็นพื้นที่พืชเศรษฐกิจเชิงเดี่ยวจะทำให้อัตราการชะล้างหน้าดินมีสูง เนื่องจากบนพื้นดินของระบบพืชเศรษฐกิจมีพืชปกคลุมหน้าดินน้อย เมื่อฝนตกจึงกระทบกับหน้าดินโดยตรงและไหลบ่าอย่างแรง รวมทั้งเป็นพื้นที่ลาดชัน จึงทำให้มีชะล้างพังทลาย

ของหน้าดินสูง เกิดการตกตะกอนทับถมตามแม่น้ำลำคลอง ทำให้ลำคลองตื้นเขินเร็วขึ้น และเป็นสาเหตุหลักที่ทำให้แม่น้ำลำคลองมีการระบายของน้ำช้าลงและขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง



### การขุดลอกคลองจะจะทำให้เกิดปัญหาอะไรบ้าง?

การขุดลอกคลองจะเป็นการเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศของแม่น้ำลำคลองอย่างรวดเร็ว เพราะการขุดเอาดิน หิน ทราช ต้นไม้ตามพื้นคลองขึ้นมาจะทำให้หน้าไหลแรงและเร็วขึ้น ทำให้เกิดตลิ่งคลองพังทะลายหนัก และสูญเสียที่ดินปีละมากๆ การเก็บกักน้ำตามธรรมชาติจะมีน้อยเพราะไหลลงสู่ทะเลหมด และเป็นการทำลายแหล่งที่อยู่อาศัยของพืชน้ำและสัตว์น้ำ ทำให้สัตว์น้ำและพืชน้ำหมดไปหรือหายากมากขึ้น เกิดน้ำทะเลหนุนได้สูงขึ้น ทำให้เกิดปัญหาดินเค็มและน้ำเค็มรุกกราน นอกจากนี้การขุดลอกจะทำลายต้นไม้มตามตลิ่งคลอง เช่น มีการนำดินและหินตามพื้นคลองมาถมทับไว้ หรือมีการขุดและทำลายสองตลิ่งไปด้วย และจะทำให้เกิดการพังทะลายและกัดเซาะสองฝั่งคลองมากขึ้นดังที่กล่าวมา ปัจจุบันนี้ มีหลายๆ คลองเกิดปัญหาสองตลิ่งพังอย่างมากมาย ทำให้ยากอย่างยิ่งต่อการป้องกันและการฟื้นฟูให้ดีขึ้นได้

### ปัญหาของการก่อสร้างฝายกั้นน้ำ

การก่อสร้างฝายกั้นน้ำไม่ว่าจะเป็นฝายน้ำล้นหรือฝายที่มีระบบการระบายน้ำ ส่วนมากมีวัตถุประสงค์เพื่อการเก็บกักน้ำไว้ใช้อุปโภคบริโภค ในยามจำเป็น เช่น ในหน้าแล้ง แต่ในพื้นที่จังหวัดระนองพังงา เป็นพื้นที่ที่มีปริมาณน้ำฝนมากและมีฝนตกชุก ดังนั้นปัญหาการขาดแคลนน้ำจึงไม่ค่อยมี การสร้างฝายกั้นน้ำตามลำคลองใหญ่ๆ จะเป็นการก่อสร้างสิ่งกีดขวางทางน้ำ ทำให้การไหลของลำคลองช้าลงและอาจจะเกิดปัญหาน้ำท่วมได้ เกิดการทับถมของตะกอนดิน และทราชตามหน้าฝายมากขึ้นทุกๆ ปี จนฝายไม่สามารถกั้นน้ำได้ บางแห่งจึงมีการจัดสรรงบประมาณขุดลอกอย่างสม่ำเสมอ เพื่อที่จะให้ฝายมีน้ำเก็บกัก โดยทั่วๆ ไปหลังจากการก่อสร้างฝายเสร็จแล้วส่วนมากจะมีการใช้ประโยชน์น้อยมากอาจจะเนื่องมาจากฝายอยู่ห่างไกลชุมชน ชุมชนไม่มีความต้องการ และชุมชนไม่มีปัญหากับการขาดแคลนน้ำ



มีนาคม 2551                      มิถุนายน 2551                      ตุลาคม 2551                      พฤศจิกายน 2551  
คลองนางยอน อ.กระบุรี จ.พังงา

### กรณีศึกษาการขุดลอกและการสร้างฝายกั้นน้ำ

คลองนาคามีการขุดลอกคลองโดย อบต เพื่อนำดินและหินจากพื้นคลองไปใช้ในการก่อสร้างและเพื่อการแก้ปัญหาคลองตื้นเขิน นอกจากนี้เจ้าของที่ดินที่สูญเสียที่ดินจากการพังทะลายของตลิ่ง ก็มีการขุดลอกและแต่งคลองเพื่อการลดการพังทะลายของตลิ่ง รวมทั้งมีการเก็บหินตามคลองไปใช้ (โดยใช้รถแทรกเตอร์) ดังนั้นการไหลของน้ำจึงมีความเร็วและแรงโดยเฉพาะในหน้าฝน ทำให้พื้นที่ไถ่น้ำที่มีการขุดลอกเกิดการพังทะลายของสองตลิ่งอย่างมหาศาลมีเจ้าของที่ดินสองฝั่งคลองต้องสูญเสียที่ดินและผลผลิตปีละมากๆ ที่คลองนาคาแห่งนี้มีพืชหายาก เช่น พลับพลึงธาร ต้องตกอยู่ในภาวะอันตราย คือมีการหลุดร่วงจากการพัดพาของกระแสน้ำที่ไหลแรง และปัจจุบันทำให้มีจำนวนพลับพลึงธารเบาบางลงกว่าเดิมมาก และมีแนวโน้มลดลงทุกๆ ปี

